

Sommermarked i Grenaa i gamle dage

En skildring af
Carl Svenstrup

Tegninger af
Chr. Zebitz

Sommermarked i Grenaa i gamle dage

En skildring af
Carl Svenstrup

Tegninger af
Chr. Zebitz

Sommermarkedet var i ældre tid den store årlige begivenhed i en mængde menneskers liv. Både unge og gamle, voksne og børn - og da navnlig de sidste - så hen til det som årets allerstørste oplevelse og tænkte på det både længe før og længe efter.

Sommermarkedet varede dengang i 2 hele dage, og da dagen før gik med opstilling af telte og andre forberedelser og dagen derpå med nedrivning og oprømning, så varede herligheden næsten 4 dage.

Kreaturmarkedet betød virkelig noget dengang. Det holdtes ligesom i vore dage på Nytorv, som på den tid ikke var mere end halvt så stort som nu. Men til gengæld blev en del af den tilstødende toft taget i brug. Og tilførselen og omsætningen var dengang af virkelig betydning.

Det var mest de ældre landboere, altså mænd og koner som tog til marked den første dag. Anden dagen var derimod ungdommens dag, og det var da især på den dag, at krammarkedet oppe på Kirketorvet havde sit hovedbesøg.

Krammarkedet havde dengang et ganske andet præg end nu. Der forsynede landboerne sig med en stor del af de klædningsstykker, brugsgenstande og »luksusvarer«, som i vore dage udelukkende købes i butikkerne. Men til gengæld flyttede også en del af byens egne håndværkere og handlende om markedsdagen op på Torvet og falbød deres varer.

De tilreisende var dog i stort flertal, og det var dem, der prægede markedet.

Der mødte skomagere, hattemagere, bundtmagere og skræddere, drejere, kobbersmede, nålemagere og klemsmede, pottemagere, trætøjshandlere og selvfølgelig legerøjshandlere, de såkaldte »Otte Skillingsbutikker«.

Desuden var der naturligvis adskillige bagere og andre, som hand-

lede med spiselige sager.

Fra Rådhuset ned til kastanietræerne gik i Torvets vestlige side en tre-dobbelt række af telte. I den vestligste række ud mod Jacob Møllers gård kunne der være indtil 6 boder med skotøj. Det var navnlig Randers- og Ebeltoft-skomagere, som kom her til Grenå markederne. En enkelt Grenå skomager, gamle Jens Kildahl, var dog også markeds-skomager. Det var tarvelige varer, som solgtes, men de var til gengæld billige.

Så var der telte med pynt af alle slags: Silkebånd i mængder af mønstre og farver, modepynt, som hatte, kapper og pyntebloomster, bomuldstøj og tvistlærred, men derimod ikke uldne varer. Dem fabrikerede folk selv eller lod dem væve.

Der var også boder med færdigsyet herretøj. Den slags varer førte byens handlende og håndværkere slet ikke. De kunne kun fås på markedet. Den første, der i Grenå begyndte at avertere i avisen om færdigsyet herretøj, var skrædder Jensen, der boede på Storegade i et gammelt bindingsværkshus, der lå, hvor nu snedker Sørensens ejendom.

Og der var bundtmager- og hattemagertelte. Her hvor der var købere at finde, var en stadig mand ved Grenå Marked. Han kom kørende med sit store læs af pottemagervarer, og alle markedsgæsterne kendte hans lille faste skikkelse og altid smilende ansigt med det klippede hage-skæg.

Ved kirkens nordøstre hjørne, ud mod Østergade, stod hans vogn, og uden om denne i mange alens omkreds havde han opstillet sine lerfade, krukker, potter og dunke af de forskellige størrelser og slags. Til børnene var der foruden små legerøjsdunke nogle morsomme fugle. De var hule, og gennem halen kunne man blæse ind i dem og derved frembringe forskellige toner.

Gamle skomager Jens Kildahl.

Rådhuset med porremagerens udstilling og nogle telte.

Oprindelig havde Beyer sin stade foran Rådhuset, som vedføjede billede viser. Uvist af hvilken grund skiftede han senere plads og fik den ulige ringere her, halvt skjult bag de store gøglertelte. Men folk kendte ham og skulle nok finde ham.

Ved Rådhusdøren stod kobbersmedene. En af dem var en mand fra kobbermøllen ved Flensborg Fjord. Der solgtes grubekedler, kasseroller, kaffekedler, trakte, pottemål, rivejern o.s.v., alt af kobber eller messing. Det var jo endnu før emaille- og blikvarernes tid.

Også nogle af byens egne håndværkere, rebslagere og andre stod på Torvet. Havde man intet telt, klarede man sig med et par stænger over kors og med et stykke lærred til tag.

Men markedsgæsterne måtte jo også tænke på noget til munden og maven. Kagetelte med »ægte Christiansfelder- eller Brunsviger-Honningkager« var der nok af.

Fra flere vogne solgtes røgede ål, hvoraf mange fortæredes på stedet. Nogle af vognene kom fra Limfjordsegnene, ålene solgtes i bundter med 6 stk. i hvert, og prisen var 1 mark (altså 33 øre) pr. bundt.

Torvet mellem 1860 og 1870.

Nede på Torvet, hvor nu Kong Frederiks statue står, var dengang en stor græsbevokset plet, omgivet af et lille stakit. Det var den sidste rest af den gamle kirkegård. Derinde var selvfølgelig fredet. Men længere ned mod kastanietræerne stod nogle af byens folk og solgte franskbrød eller flækkede surbrød, hvortil man så spiste spegesild eller ål eller - dyppede dem i sirup. Dertil udskænkedes godt med øl og brændevin. En sikker mand dernede var »Anders Svensk«, som ellers boede i »Taygyden« og bl.a. var silderøger.

Inde i »Walhallas Gård« var opstillet en karussel. Således averterer en Schibler i Grenå Avis i 1859, at han til sommermarkedet »ville indtræffe med sin solide tyrkiske jagt-karussel med hjorte og løver, og at samme stod til afbenyttelse i hr. tømrermester Sørensens gård på Torvet«. Denne Sørensen havde netop for få år siden købt et stykke havejord af købmand Winding, og der opført »Walhalla« med en åben plads ud mod Torvet.

I en efterskrift meddeler Schibler, at på grund af anden bestemmelse agtede han at sælge karussellen, når markedet var forbi, hvorfor

mulige liebhavere anmodedes om at henvende sig hos ham, straks når karussellen var opstillet.

Senere anskaffede et par Grenå folk, vist nok savskærer Lorentzen og drejer Bjerregård, en karussel, som i mange år havde sin plads under kastanietræerne.

Karussellen drejedes selvfølgelig ved håndkraft. Et par arbejdsmænd gik på loftet, oppe under sejltaget og skubbede den frem, så farten var ikke så voldsom som nu. Ved siden stod opstillet en stang, hvorpå i en krog var hængt en ring. Hvem der under kørselen kunne gribe ringen, kørte frit næste gang.

Af andre markedsannoncer fra Grenå Avis's ældste årgange, 1850 og 60'erne, kan bl.a. anføres:

»Med høje øvrigheds tilladelse lader undertegnede markedsdagene forevise

et optisk kunstkabinet

hvor i fremhæves: det store søslag på Kiøbenhavns Rhed d. 2. april 1801 mellem England og Danmark; Slaget ved Waterloo mellem England, Preussen og Frankrig; Søkampen ved Sebastopol mellem russerne og franskmændene; det ildsprudende bjerg Vesuvs udbrud i 1811 mod hovedstaden Neapel, en bondeby Korasjoh i Rusland, hvorigennem der krøres med rensdyr, foruden en del norske prospector.

Prisen er 1 mk. for voxne og 8 sk. for børn og skuepladsen er et telt ved kirken.

Ærbødigst

Madam Andreassen fra Kiøbenhavn«.

De små huse ved kirken
fra »Skandinavien« til Østergade
omkring 1880.

»Til forestående marked indtræffer undertegnede med et parti
modepynt

bestående af hatte, kapper, morgenkapper, pyntekapper, sel-
skabsscarifure, pyntebloster og gravkrandse til videre forhand-
ling. Endvidere en del nipssager bestående af vasebouqvetter,
pyntedukker m.m. Alt til særdeles billige priser.

Ærbødigst

Mad. C. M. Henrichsen fra Randers.«

«Til forestående marked indtræffer undertegnede med et stort la-
ger af

franske guldsager

som er belagt med ægte guld og i flere år ikke taber den glands,
som det nu har, bestående af meget fine armbånd, broscher,
medailloner, charivari, ørenringe fingerringe, brystnåle, hårnåle,
uhrkjeder, manshet-, chemiset og kraveknapper og mange andre
gjenstande som udsælges til meget billige priser.

Mit udsalg bliver på Torvet i et telt, som er forsynet med mit
Navn.

Ærbødigst

L. Brammer fra Flensborg.«

P. Sørensen fra Randers averterer om bomuldsvarer, A. F. Berg fra Horsens om færdigsyede herreklæder, Lauritsen fra Randers om gigtringe m.m. og Thorbom om ægte Christiansfelder- og Bruns-vigerhonningkager.

Så var der gøgl og forskellige forlystelser. Gøglertelte, hvor der optrådte stærke mænd, kæmpekvinder, slangetæmmersker m.m. Cirkus f.eks. Gautier og senere Glauert, og undertiden er der menageri og en enkelt gang linedansere. De gik på en line, der var udspændt fra kirketårnet over til Jacob Møllers tømmerplads. Efter præstationen gik de alle rundt med en tallerken, hvorpå folk lagde deres skilling.

På Skandinavien var der dans begge dagene. Dansesalen lå oven over restaurationslokalerne, altså på hotellets 1. sal. Det var forinden teatersalen i gården blev bygget.

Og naturligvis var der en del lirekassemænd, navnlig invalider fra de slesvigske krige, som jo fortrinsvis havde ret til at spille.

Der mødte også italienere, der spillede på noget, man kaldte kaffekværne. Nogle af dem var gibsere og gik rundt med en flad kasse på hovedet, hvori de havde små gibsfigurer, som de solgte.

En skikkelse, som man aldrig savnede ved Grenå Marked, var Ras Givoren.

Han mødte med sin violin, der var indpakket i et kalveskindshylster og med en taske på maven. I tasken havde han en mængde trykte viser.

Der var mest kærlighedssange. Nogle om lykkelig forelskelse, men flest om utroskab, bedragen og ulykkelig kærlighed, ja endog om 3-4-5 dobbelt Mord.

Så snart Ras Givoren begyndte at stemme violinen, havde han en

»Ras Givoren«.

kreds af unge piger og bønderkarle om sig. Han spillede da visen igennem, rørende og gribende. De unge piger blev bløde om hjertet, tårerne trillede dem ned ad kinderne, og Ras Givoren indkasserede sine skillinger og forhandlede sine viser. Det var ikke rigtigt marked, hvis man savnede Ras Givoren. Ret ligesom det en menneskealder senere var utænkeligt at have et sommermarked, hvis man savnede »Professor Labri«.

Ras Givorens hjemsted var Ramten Hede, og han var nu ikke så toset, skønt han gjorde en noget underlig figur.

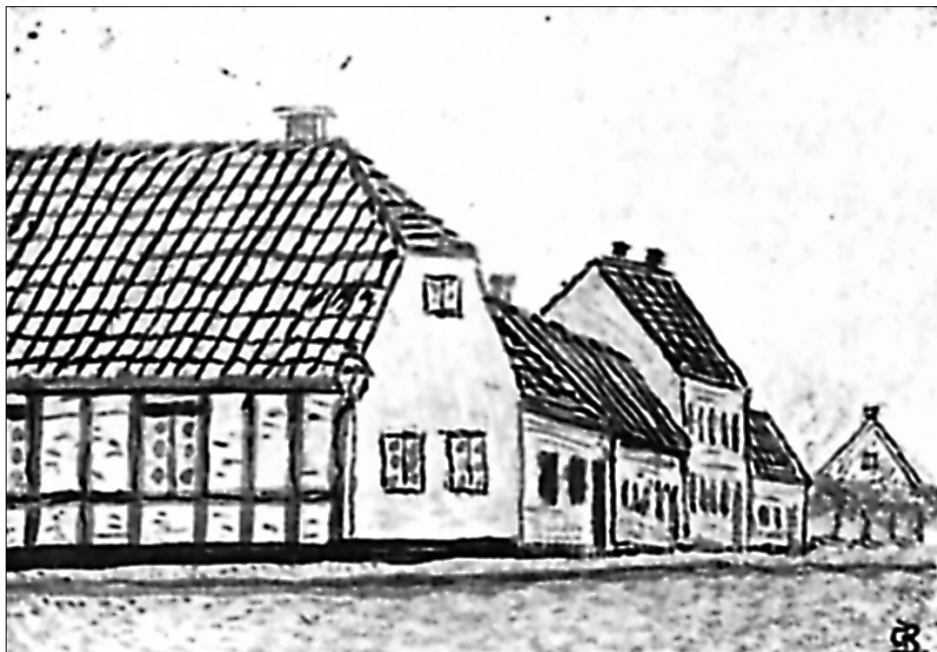
Hans rigtige navn var Rasmus Christensen. Han var født i Allelev, men han havde haft den sørgelige skæbne, at han kort efter fødselen delvis mistede synet. Det var dog ikke i højere grad, end at han på egen hånd kunne færdes omkring.

Han sang ofte en vise, som begyndte:

»De første fem dage i verden jeg var,
Jeg havde to Øjne så klare ...«

På Universitetsbiblioteket findes i samlingen af skillingsviser opbevaret en vise, som skildrer Ras Givorens livsløb. Den findes gengivet i Randers Amts historiske Samfunds Årbog 1929, hvorfra den her aftrykkes. Visen er måske forfattet af Ras Givoren selv, men dog vist nok meget snarere af skillingsvise digteren Ras Sams, der boede i Femmøller, og som har udgivet den såvel som et utal af andre lignende viser.

Hjørnet af
Østergade og Torvet.

Ras Givorens vise synges til melodien »Hvilken jammer, vi skal flytte«:

Vidt i Verden må jeg gange,
jeg må synge for mit Brød,
Og så ofte mine Sange
Her til Marked lød.
Det er så tungt, hvad jeg alle må sige,
Jeg er kun fattig, er ej af de rige.
Se, derfor så det går,
Jeg her til Marked står,
Og sjunger så min Sang, imens
jeg Harpen slår.

Jeg mit Syn har næsten mistet,
Livet er en Vemods Drøm,
Hjertet, som er næsten bristet,
Lokker Tåren frem;
Så jeg min Gang gennem Mørket må styre,

Pungen er slap, og Tiderne dyre.
Se, derfor o.s.v.

Den Gang jeg blev født af Moder,
Føjled' jeg slet ingen Ting,
Synet blandt de bedste Goder,
Tabtes, næsten blind
Igennem Mørket jeg stedse mig slæber,
For at erhverve mig Brødet jeg
stræber.
Se, derfor o.s.v.

Jeg ej læse kan i Bøger,
Alt jeg lærte udenad.
Med mit Spil Erhverv jeg søger,
Og mit Viseblad,
Som jeg til Markeder stedse må sælge,
For jeg ej Armod så bitter skal vælge.
Se, derfor o.s.v.

Var jeg kun mig selv alene,
Sørgede jeg ikke så,
Men til fler jeg Brød må tjene,
Jeg har tvende små,
Og så min Kone, som er af de svage,
Lider af Smerte og Uro og Plage.
Se, derfor o.s.v.

Så jeg trøstig her vil røbe,
At En hver, som hos mig står,
De en Sang af mig vil købe
Lindre fattig Kår.
Fireskilling af Lommen lad springe,
Som du skal høre i Bøssen kan klinge.
Se, derfor o.s.v.

Slutningsvers

(når hver har købt en Vise. og
Lommen er fuld af Fireskillinger.)

Tusind Tak! I nu skal have.
Brave, gode. danske Mænd!
Tusind Tak for Marcegave!
»Fireskillingen«.
Nu vil jeg ønske, det er i sin Orden,
At I må blive som Konger på jorden.
Da kommer jeg engang
Til Eder med min Sang
Og får en Fireskilling, når jeg er i Trang”.

En anden musiker var »Fløjte-Jørgenen«. Han kom ofte til markedet, men også til andre tider og gik gade op og gade ned, spillende på sin fløjte og indkasserende sine småskillinger.

Som faste gæster ved Grenå Sommermarked mødte også anholterne. Det var den eneste gang om året, at de fra deres fjerne, lille ø kom hertil, når lige undtages, at de unge værnepligtige kom hertil på Ses-

sionsdagen sammen med øens sognefoged. Anholterne kom sejlene herover i deres både. Det var en noget besværlig markedsrejse, men de var jo vant til søen. Anholterne boede næsten altid hos Madam Fladberg på Torvet, (hvor nu gæstgiver Christensen). Hendes mand havde været ansat ved Anholt Fyr, før han blev skipper, og hun, der nu var enke idet manden var druknet på en sørejse, kendte anholterne fra sine unge dage derovre på øen.

De bragte alt muligt strandingsgods med her over, som de så solgte ved sommermarkedet: Tov, liner, blokke, sejl, gammelt jern, men også til tider værdifulde ting af messing eller kobber, som var købt ved strandingsauktionerne derovre.

Ligeledes medbragte de schalotløg, som voksede godt i Anholts sand.

Alle disse varer spredtes ud over fortorvet langs Madam Fladbergs hjørne. Om natten mellem markedsdagene flyttedes sagerne ind i porten, og den følgende dag bredtes resten af de ikke solgte varer ud igen.

Skibssejlene fra de strandede skibe købtes af bønderne, som anvendte dem som underlag, når de tærskede raps. Der avledes dengang ikke så lidt raps her i omegnen.

Piger og karle på landet brugte sejlene til forklæder til grovere brug, og anholterne selv brugte dem til vesterygge i deres daglige tøj.

Adskillige steder i byen havde anholterne ærinde i de dage, deres sommerophold i Grenå varede.

De skulle jo i nogen måde forsyne sig for et helt år med de Ting, som de ikke selv fremstillede.

Bl.a. skulle de ned til glarmester Zebitz hvor de købte kit og »ryder« (d.v.s. rudet). De mødte med en pind med et hak i. Så stor skulle rudet være og så skulle den passe, når de kom hjem.

En anholterfamilie
for 50 år siden.

Enkemad. Fladberg, som et halvt århundrede (fra 1830) ejede og beboede gården på hjørnet af Østergade.

At markederne efterhånden skiftede karakter, således at handelsboderne mere og mere forsvandt fra Torvet, og at landboerne i stedet for søgte til butikkerne, som efterhånden var opstået rundt i byen er noget, som alle ældre folk ved. Et trykt vidnesbyrd derom findes i en lille lokal avisberetning om »Midsommermarkedet i Grenå« i 1882, hvori det hedder: »Markederne har naturligvis ikke den betydning for de handlende nu som for nogle år siden, thi da kom folk til byen for at gøre indkøb, nu derimod er det mere fornøjelserne det gælder på markedsdagene ...«.

De fleste markedsgæster havde om formiddagen, når de kom til Grenå, lagt deres tøj ind til en eller anden af deres venner eller slægtninge, thi i købmandsgårdene var der for stor trængsel til, at man turde lade tøjet ligge der. Til gengæld for villigheden havde så en flaske fløde med til den pågældende familie.

Ved 6 tiden om aftenen begyndte landboerne at drage hjem, og trængselen på markedspladsen var ved at være forbi. Snart rullede vogn efter vogn ud fra alle byens købmandsgårde og hjem ad de støvede landeveje. Fyldt til sidste plads var de alle, og humøret stod højt. Gaver havde man med til dem, der havde måttet blive hjemme og ikke kunnet komme med til markedets glæder.

Udenfor huse og gårde, som man passerede på hjemvejen, stod børn og ungdom, som ikke havde været til marked. De iagttog interesseret de mange hjemvendende markedsgæster, og hver gang en vogn rullede forbi, sang de:

»Giv en Markedsgave,
giv en Honningkage«.

Kilderne til disse træk fra sommermarkedet i Grenaa i gamle dage er i hovedsagen meddelelser af malermester Zebitz, afdøde literat Balle og afdøde malermester E. Hartmann. Desuden de ældste årgange af »Grenaa Avis« og en artikel i »Randers Amts historiske Årbøger« om Ras. Sams.

Grenaa, i decbr. 1931.

Carl Svenstrup

Carl Svenstrup født 23. januar 1881 i Grenaa, død 17. februar 1964 i Grenaa, var bibliotekar, som blev modtager af Dannebrogordenen i 1947. Han er bedst kendt for sit mangeårige arbejde med Grenaa byhistorie.

Svenstrup blev født ind i en skomager familie i Østergade i Grenaa. Han gik ud af Grenaa private Realskole som 14-årig for at komme i lære som skomager. Efter læreårene drog han på valsen bl.a. i Tyskland, men vendte hjem for at læse til lærer. I 1906 blev han færdig som lærer fra Blaagaards Seminarium og vendte tilbage til Grenaa som lærer ved sin gamle realskole.

I forbindelse med 1. verdenskrig blev den daværende bibliotekar ved Grenaa Bibliotek indkaldt og Carl Svenstrup overtog arbejdet som bibliotekar. I 1947 blev han Ridder af Dannebrog og stoppede som lærer for udelukkende at hellige sig biblioteket og »Grenaa Bys Historie«, som han var påbegyndt udgivelsen af i 1933. Byhistorien har fyldt meget i Svenstrups liv, den udkom i perioden 1933-1957 og et komplet sæt indeholder 2.793 sider. Efter næsten 25 års arbejde var »Grenaa Bys Historie« færdig.

Grenaa Købstad bekostede i 1951 et maleri af Svenstrup, der er ophængt på rådhuset i Grenaa. I november 1954 fratrådte han som bibliotekar og i 1958 blev han æresborger i Grenaa. Svenstrup var gift to gange og overlevede begge hustruer, fik to drenge, var aktiv vinterbader og ivrig amatør fotograf. Han døde den 17. februar 1964 på De gamles Hjem, Lillegade 48 i Grenaa.